

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ὁ *Γενικός Γραμματεὺς* καταθέτει τὰ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν ἀποσταλέντα δημοσιεύματα. Ταῦτα ἀναγράφονται εἰς τὸ Βιβλιογραφικὸν Δελτίον.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ. — Ἑλληνικὴ φιλοσοφία κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους, ὑπὸ κ. *Θ. Βορέα**.

Ἡ Γ' Τάξις τῆς Ἀκαδημίας, εἰς ἣν εἶναι ἀνατεθειμένη τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν ἡ ἔρευνα καὶ ἡ παρασκευὴ καὶ βράβευσις ἔργων σχετικῶν πρὸς τὰς ἐπιστήμας ταύτας, θερμὰς πολλὰκις ὠμολόγησε χάριτας πρὸς τοὺς φιλογενεῖς ἀθλοθέτας, ὅσοι διὰ βραβείων ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ριπίσωσι τὸν ζῆλον καὶ ὑποθάψωσι τὴν ἀμίλλαν τῶν Ἑλλήνων εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ὑλικῆς εὐημερίας τῆς χώρας, ἐξέφρασε δ' ἅμα τὴν ἐλπίδα, ὅτι καὶ ἄλλοι ταχέως θὰ ὑπάρξωσι μιμηταὶ τῶν γενναιοδῶρων τέκνων τῆς πατρίδος, οἵτινες τὸ ἔργον ἐκείνων συνεχίζοντες καὶ ἄλλα θὰ ὀρίσωσιν ἔπαθλα προτρέποντα τοὺς Ἑλληνας εἰς θεραπείαν τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν τῶν εἰς τὴν Τάξιν ὑπαγομένων. Καὶ τίνα μὲν θὰ εἶναι τὰ ζητήματα, εἰς ὧν τὴν μελέτην ὀφείλομεν πρώτιστα πάντων νὰ προτρέψωμεν τοὺς Ἑλληνας ἐρευνητάς, εἰς τὴν Τάξιν ἀπόκειται νὰ κρίνη. Σήμερον δέ, ὅτε ἡ Ἀκαδημία τὴν ὀγδοηκοστὴν ἑορτάζουσα ἐπετηρίδα τοῦ σοφοῦ ἀνδρός¹, ὅστις εἶναι ἀληθὲς αὐτῆς ἀγλάϊσμα, τιμᾷ τοὺς ἐργάτας τῆς σοφίας καθόλου καὶ τοὺς ὀπωσδήποτε ἄλλως συντελοῦντας εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πατρίδος τὴν εὐκλειαν, ἃς ἐπιτραπῆ εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ διὰ ταύτης εἰς τῶν Ἑλλήνων τὴν φιλομουσίαν καὶ τὴν φιλογένειαν ἔν μόνον ἐκ τῶν ἔργων, ὧν ἐπιτακτικὸν καθήκον ἔχομεν τάχιστα νὰ ἐπιληφθῶμεν.

Ἐν ταῖς ἱστορίαις τῆς παγκοσμίου φιλοσοφίας, καὶ αὐταῖς ταῖς μάλιστα διεξοδικαῖς, μόνῃ ἢ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ ἐξετάζεται ἔν τῃ προσήκοντι μέτρῳ καὶ ἡ τοῦ Βυζαντίου φιλοσοφία μᾶλλον ἢ ἤττον ἐπαρκῶς, ἐκ δὲ τῶν χρόνων τῶν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς μεγάλῃς ἡμῶν αὐτοκρατορίας ὀλίγα τινὰ μόνον μνημονεύονται φιλοσοφησάντων Ἑλλήνων ὀνόματα, οἵτινες περὶ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως κατέφυγον εἰς τὴν Ἑσπερίαν, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἀναγράφεται ἔν αὐταῖς περὶ ἑλληνικῆς φιλοσοφίας

* Ἀνεκοινώθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 28 Φεβρουαρίου 1929.

¹ Τοῦ κ. Γ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ.

κατὰ τὴν εἰρημένῃν περίοδον. Καὶ ὁ τὰς ἱστορίας ταύτας διεξερχόμενος ἀποκομίζει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ τουρκοκρατηθεῖσα Ἑλλάς εὐθύς ἀπὸ τῆς ἀλώσεως εἰς ζόφον διανοητικὸν βυθισθεῖσα οὐδεμίαν τὸ παράπαν ἐνεφάνισε κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους πνευματικὴν δρᾶσιν, ἡ δ' ἐπιστημονικὴ τῶν Ἑλλήνων διάνοια ναρκωθεῖσα πλέον οὐδέποτε ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην τοῦ φιλοσοφεῖν. Καὶ ταῦτα, ὡς εἶπομεν ἐν βραχεῖα ἐπισκοπήσει τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ νῦν Ἑλλάδι, ἣν ἐγράψαμεν χάριν τοῦ Τμήματος πνευματικῆς συνεργασίας τοῦ παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἑθνῶν¹, καὶ ἐπανελάθομεν ἐν Ἵπομνήματι περὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὅπερ περιελήφθη ἐν τῷ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος δημοσιευθέντι Ἐ' Τόμῳ τῆς τοῦ Ueberweg ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας², καὶ ταῦτα ἐν ᾧ οὐτ' εὐθύς μετὰ τὴν ἄλωσιν οὐτ' ἔπειτα οὔτε ἡ ἄλλη ἐπιστήμη καὶ παιδεία ἐπέλιπεν ὀλοσχερῶς τοὺς Ἑλληνας, οὔτε ἡ φιλοσοφικὴ διανόησις τέλεον διεκόπη, οὐδὲ ἀπώλεσέ ποτε παντάπασιν ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ τὴν σύμφυτον ὁρμὴν πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐρμηνείαν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου· πρέπον δὲ εἶναι ὄχι μόνον ὁ Βησσαρίων καὶ ὁ Θεόδωρος Γαζής καὶ ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος ἐκ τῶν χρόνων τούτων νὰ ἀναγράφωνται ἐν ταῖς ἱστορίαις τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὴν ἄλωσιν εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἐλθόντες ἐδίδαξαν μεθ' ὅσου καὶ ἐκεῖνοι κλέους τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις καὶ ἔγραψαν συγγράμματα φιλοσοφικὰ καὶ μετέφρασαν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ ἡρμήνευσαν φιλοσόφους καὶ ἄλλους Ἑλληνας συγγραφεῖς, κατέβαλον δὲ οὕτω μετὰ τῶν ἄλλων τότε σοφῶν τὴν ἄσειστον κρηπίδα, ἐφ' ἣς ἰδρύθη τὸ περίλαμπρον οἰκοδόμημα τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Δίκαιον δὲ πρὸς τούτοις εἶναι νὰ ἀξιῶνται μνείας καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Ἑλλήνων, ὅσοι καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι αὐτῇ καὶ ἐν τῇ ξένῃ περὶ τὴν φιλοσοφίαν διατρίψαντες ὄχι μόνον τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ φιλοσοφήματα ἐγνώρισαν εἰς τοὺς ἐπιγόνους, ἀλλὰ καὶ πολλὰ νεώτερα φιλοσοφικὰ συστήματα, εἴτε διὰ μεταφράσεων εἴτε διὰ διδασκαλίας, μετελαμπάδευσαν εἰς αὐτοὺς κατὰ τοὺς δυσχειμέρους χρόνους τῆς δουλείας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν ταῖς ἀπὸ τῆς ἀλώσεως κατὰ μικρὸν ἰδρυθείσαις ἀνωτέροις σχολαῖς, τοῖς ἑλληνομουσεῖοις, τοῖς λυκείοις, τοῖς γυμνασίοις, ταῖς φροντιστηρίοις, ταῖς Ἀκαδημαῖαις καὶ ὅπως ἄλλως ὠνομάσθησαν τὰ τοιαῦτα παιδευτήρια, ἐν οἷς οἱ ἀείμνηστοὶ τοῦ Γένους διδάσκαλοι ἔσπειραν τὸν σπόρον τῆς γνώσεως καὶ διετήρησαν ἀκοίμητον τὴν ἔθνικὴν συνείδησιν καὶ ἀνύψωσαν τὸ ἔθνικόν φρόνημα καὶ παρεσκεύασαν τὴν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος, ἐκ τῶν κυριωτάτων παιδευμάτων ἐγένετο ἡ φιλο-

¹ Πρὸς. Γ. ΡΕΜΟΥΝΔΟΥ, Πραγματῆρα τῆς Ἑλληνικῆς Ἑθνικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς πνευμ. συνεργ. διὰ τὴν Κοιν. τ. Ἑθνῶν, ἐν Ἀθήναις, 1925, σ. 26.

² UEBERWEG, Grundr. d. Gesch. d. Philos., 5, ἐκδ. 12η (δὸς TRAUG. KONST. OESTERREICH), ἐν Βερολίῳ, 1928, σ. 363 κέξ.

σοφία. Καί ιδρύθησαν σχολαί τοιαῦται προϊόντος τοῦ χρόνου πολλαχοῦ τῆς δουλευούσης Ἑλλάδος, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ Πατριαρχική Ἀκαδημία, ἐν Ἀθωνι ἡ Ἀθωνιάς Ἀκαδημία, ἐν Ἀθήναις, ἐν Πάτμῳ ἡ Πατμιάς Ἀκαδημία, ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐν Ἰασίῳ, ἐν Ἰωαννίνοις, ἐν Σμύρνῃ, ἐν Κυδωνίαις καί ἀλλαχοῦ φιλοσοφήματα δὲ νεώτερα εἰσήχθησαν κατὰ μικρὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὸ τοῦ Καρτεσίου, τὸ τοῦ Λειδνιτίου καὶ τοῦ Οὐολφίου, τὸ τοῦ Λοκκίου, τὸ τοῦ Σπινόζα, τὸ τοῦ Καντίου, τὸ τοῦ Σελλιγγίου καὶ ἄλλα.

*Οχι δλίγοι εἶναι οἱ Ἑλληγνες σοφοί, ὅσοι μετὰ τὴν ἄλωσιν εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἐλθόντες, ὅπως ὁ Βησσαρίων καὶ οἱ ἄλλοι, οὓς ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν, ἐδίδαξαν τὰ ἐλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἐλληνικὴν φιλοσοφίαν ἐν τοῖς ἐκεῖ πανεπιστημίοις. Γνωριμώτεροι δ' ἐκ τούτων εἶναι:

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης, ὅστις ἐκ τῶν πρώτων μετὰ τὴν ἄλωσιν εἰς τὴν ξένην ἐλθὼν ἐδίδαξε μὲν εὐδοκίμως τὴν ἐλληνικὴν φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐν Βονωνίᾳ (1564) καὶ ἐν Ρώμῃ καὶ ἐν Φλωρεντίᾳ, ὅπου ἤκουσαν αὐτοῦ ἐπιφανέστατοι σοφοὶ τῶν τότε χρόνων, ἔτι δ' ἐν Παρισίοις ὡς διάδοχος τοῦ ἐκ Σπάρτης Ἑρμωνύμου, ἔγραψε δὲ περὶ παθῶν (ἐν Augsburg, 1594) καὶ περὶ φύσεως καὶ ἄλλα φιλοσοφικὰ συγγράμματα, μετέφρασε δ' εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς.

Ὁ ΛΕΩΝΙΚΟΣ ΘΩΜΑΙΟΣ (1456-1531), ὅστις ἐγεννήθη μὲν ἐν Βενετίᾳ ἐκ γονέων Ἑπερωτῶν ἐσπούδασε δ' ἐν Φλωρεντίᾳ παρὰ τῷ Δημητρίῳ Χαλκοκονδύλῃ, ἐδίδαξε δ' ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἔτη τὴν ἐλληνικὴν φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου, μετέφρασε δ' εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν τοῦ Ἀριστοτέλους συγγράμματα καὶ συνέγραψε λατινιστὶ περὶ ἀθανασίας τῶν ψυχῶν (*Bembo sive de immortalitate animorum*, ἐν Παταβίῳ, 1524)¹.

Ὁ ΑΡΣΕΝΙΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΟΣ, ὅστις κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος εἰς Ἰταλίαν ἐλθὼν καὶ ἔπειτα Μονεμβασίας γενόμενος ἐπίσκοπος ἄλλα τε πολλὰ ἔγραψε καὶ *Σύνταγμα Λογικὸν ἐκ Μιχαὴλ Ψελλοῦ, Νικηφόρου Βλεμμίδου καὶ Γεωργίου Παχυμέρη* (ἐν Παρισίοις, 1540)².

ΜΙΧΑΗΛ ΣΟΦΙΑΝΟΣ ὁ Χίος (περὶ τὰ μέσα τῆς 15' ἑκατοντ.), ὅστις ἐσπούδασε μὲν καὶ ἐδίδαξεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου ἔγραψε δ' ὑπομνήματα εἰς τὸν Ἀριστοτέλην καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν τοῦ φιλοσόφου τούτου τὸ περὶ ψυχῆς σύγγραμμα, ὅπερ ἐξέδωκε μετὰ τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Ἀβερρόου ἐν Βενετίᾳ, 1574).

¹ Παρὰ UEBERWEG, (3¹², 1924, σελ. 23 καὶ 28) ἀναγράφεται ὁ Θωμαῖος, ἀλλὰ δὲν λέγεται ὅτι ἦτο Ἑλληγν.

² Κατὰ ΣΑΘΑΝ, Νεοελλ. Φιλολογία, ἐν Ἀθήναις, 1868 σ. 129.

ΔΑΝΙΗΛ ΦΟΥΡΛΑΝΟΣ ὁ Κρής († 1596), ὁ σοφὸς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς νομικῆς καὶ τῆς ἱατρικῆς διδάκτωρ, ὅστις ἐδίδαξεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου, ἔγραψε δ' ὑπομνήματα εἰς τὸ περὶ ζώων μορίων τοῦ Ἀριστοτέλους (ἐν Βενετία 1574) καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἔργα τοῦ Θεοφράστου (ἔξεδ. τῷ 1605).

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΙΓΑΛΑΣ ὁ Κύπριος (1623 - 1685) καὶ οἱ Κρήτες ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΛΛΙΑΚΗΣ (1645 - 1707) καὶ ΘΩΜΑΣ ΚΑΤΑΝΗΣ († 1725), ὅτινες ἐδίδαξαν ἐν τῷ αὐτῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου. Τοῦ Κιγάλα σύγγραμμα φιλοσοφικὸν φέρεται τὸ ἐπιγραφόμενον *Synopsis praelectionum in logicam Aristotelis*, τοῦ δὲ Κατάνου γνωστὰ εἶναι τὰ συγγράματα *Introduzione alle scienze καὶ L'arte del pensare*.

*Ἐτι δὲ πρὸς τούτοις ὁ ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΩΤΤΟΥΝΙΟΣ (1577 - 1658), ὁ διαπρεπέστατος τῶν Ἑλλήνων κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους. Ἐκ Βερραίας τῆς Μακεδονίας καταγόμενος ὁ Κωττούνιος ἐσπούδασε μὲν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς θεολογίας καὶ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱατρικῆς, ἐδίδαξε δὲ τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν ἐν Βονωνίᾳ καὶ Παταβίῳ τόσον εὐδοκίμως, ὥστε ἐν μὲν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς πρώτης πόλεως καὶ μνημείου ἠξιώθη, ἐν ᾧ ἐλέγετο ὅτι «*linguam graecam et litteras humaniores incredibili facundia exornavit, philosophiam summo cum omnium applausu decorat illustratque*», ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ πόλει, ἐν ἣ ὡς *primae sedis philosophus καὶ διάδοχος τοῦ Ἰταλοῦ Cremonini* ἐδίδαξεν, ὅλως ἐξαιρέτων ἔτυχε τιμῶν. Ἐκ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ σημειοῦμεν ἐνταῦθα τὰ ἑξῆς: *De triplice statu animae* (ἐν Βονωνίᾳ, 1628)· *In primum Aristotelis librum de meteoris* (ἐν Βονωνίᾳ, 1636)· *De vitiis et peccatis* (ἐν Παταβίῳ, 1635)· *De physico auditu* (ἐν Παταβίῳ, 1648)· *Expositio universae logices* (ἐν Παταβίῳ, 1651) *De coelo* (ἐν Παταβίῳ, 1653)· *De anima* (ἐν Παταβίῳ, 1657)¹.

*Ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ὅσοι καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ ξένη διέτριψαν κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους περὶ τὴν φιλοσοφίαν, ὅχι ὀλίγοι εἶναι ὁ ἀριθμός. Ἀναγράφομεν πρώτους τοὺς προσκειμένους εἰς τὰ ἀρχαῖα φιλοσοφήματα: Τοιοῦτοι δ' εἶναι ἐν ἄλλοις:

*Ὁ πρῶτος μετὰ τὴν ἄλωσιν τὴν φιλοσοφίαν διδάξας ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γενναδίου Σχολαρίου ἰδρυθείσῃ Ἀκαδημίᾳ ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΚΑΜΑΡΙΩΤΗΣ, ἐκ Θεσσαλονίκης, σὺ γνωστὴ εἶναι ἢ συγγραφή *Λόγοι δύο πρὸς Πλήθωνα περὶ εἰμαρμένης*, (ἐν Λέυδεν, 1721, ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ).

*Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Βενετίᾳ καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ζακύνθῳ καὶ

¹ Ὁ φιλόπατρις οὗτος Μακεδὼν ἱδρυσεν ἐν Παταβίῳ καὶ τὸ γνωστὸν Κωττουιανὸν Ἑλληνομουσεῖον, ἐν ᾧ, ὡς καὶ ἐν τῷ ἱδρυθέντι ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Παλαιόκαπα ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ ἐν τῷ ὑπὸ Θωμᾶ Φλαγγίνῃ συσταθέντι ἐν Βενετίᾳ, ἐσπούδαζον καὶ παρεσκευάζοντο νέοι Ἑλληνες, ἵνα διδάξωσιν ἐν Ἑλλάδι πρὸς φωτισμὸν τοῦ ὑποδούλου Γένους.

ἀλλαχοῦ τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν διδάξας ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΚΟΡΥΔΑΛΛΕΥΣ ὁ Ἀθηναῖος († 1645), ὁ διαπρεπὴς σοφός, περὶ οὗ δικαίως Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις εἶπεν ὅτι «οὐκ ἀμυδρὸν ἄστρον φιλοσοφίας ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀπέστειλθεν». Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Κορυδαλλέως, ὅστις πολλαχῶς κατηγορήθη καὶ ἐδιώχθη ὡς καλδωνιστῆς καὶ πανθεϊστῆς καὶ ἄθεος, δύο μόνον εἶναι ἐκδεδομένα. *Εἰς ἅπασαν τὴν Λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπομνήματα καὶ ζητήματα* (ἐν Βενετίᾳ, 1729)· *Εἷσοδος φυσικῆς ἀκροάσεως κατ' Ἀριστοτέλην* (ἐν Βενετίᾳ, 1779)· Τὰ δ' ἄλλα διαμένουσιν ἀνέκδοτα· Ἐπιτομήματα εἰς τὸ περὶ ψυχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους¹· Ἐκθεσις κατ' ἐπιτομὴν τῆς λογικῆς πραγματείας· καὶ εἴ τι ἄλλο.

Ὁ ἐν Παρισίοις ἐπὶ μακρὸν διαμείνας ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ὁ ρήτωρ, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (1571-1663), οὗ συγγράμματα φιλοσοφικὰ φέρονται τὰ ἐξῆς: Ἀριστοτέλης ἐαυτὸν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς διατριβῶν (ἐν Παρισίοις, 1641). Φιλοσοφικὰ συγγράμματα τέσσαρα, ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ μέθοδος ἧ διαπληκτικίζεται τὰ λογικὰ συνοπτικὴ μέθοδος· σύντομος πραγματεία ἧ ποτε νικᾷ ὁ μαχόμενος· τρυφὴ ψυχῆς (ἐν Παρισίοις, 1642)· Ἀντικαμπανέλλας (ἐν Παρισίοις, 1655).

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (1636-1708), ὁ περιώνυμος «μέγας λογοθέτης τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἐξ ἀπορορήτων τῆς κραταιᾶς βασιλείας τῶν Ὁθωμανῶν», ὅστις ἐδίδαξε μὲν τὴν φιλοσοφίαν ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ ἐγένετο δ' ἡ κυρία αἰτία τῆς συστάσεως τῶν ἑλληνικῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τοῦ Ἰασίου καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν σχολείων ἐν Τουρκίᾳ, ἔγραψε δὲ ἄλλα τε καὶ Ἐρμηνεῖαν εἰς τὸ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ὁ υἱὸς ἐκείνου ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ (1670-1730), ἡγεμὸν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας, ὅστις σφόδρα μὲν ἐτιμῆθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἐπὶ σοφία, ἔγραψε δὲ τὸ γνωστὸν σύγγραμμα *Περὶ καθηκόντων* (ἐν Λιψία, 1713 καὶ ἐν Βουκουρεστίῳ, 1719, μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως²) καὶ *διαλόγους περὶ ψυχῆς*

Ὁ ἐν Βενετίᾳ διδάξας ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΒΛΑΧΟΣ (1607-1685), ἐκ Κρήτης. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τούτου ὑπάρχει ἐκδεδομένον μόνον τὸ ἐπιγραφόμενον Ἄρμονία οριστικῆ τῶν ὄντων κατὰ τοὺς Ἑλλήνων σοφούς (ἐν Βενετίᾳ, 1661, ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ)· τῶν δὲ πολλῶν εἰς Ἀριστοτέλην καὶ Πορφύριον ὑπομνημάτων, ἅτινα πρότερον ἀπέκειντο ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικῆς Κοινότητος, μόνον αἱ ἐπιγραφαὶ εἶναι γνωσταί.

¹ Περὶ τῶν χειρογράφων τοῦ Κορυδαλλέως πρβλ. GH. ÉM. RUELLE, *Annuaire de l'Association p. l'encourag. d. ét. grecques*, 15, 1881, σ. 192 κεξ. — V. SCHNEIDER, *Eine griech. Handschr. d. Theoph. Korydalleus, Byzant. Neugriech. Jahrb.*, 5, 1927, σ. 397 κεξ.

² Μεταφράσθη καὶ γερμανιστὶ ὑπὸ Ἰωάννου Βαλτάσαρ, Bernhold (ἐν Νυρεμβέργῃ, 1739).

Ὁ ἐκ τῆς πλειάδος τῶν ἐξ Ἰωαννίνων σοφῶν ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΟΥΓΔΟΥΡΗΣ († 1740), ὅστις ἐδίδαξε μὲν τὴν φιλοσοφίαν ἐν τῇ γενετείρᾳ ἔγραψε δὲ *Εἰσαγωγὴν λογικὴν ἢ προοδιόκησιν εἰς ἅπασαν τὴν λογικὴν μέθοδον τοῦ Ἀριστοτέλους* (ἐν Βενετία, 1792).

Ὁ ΜΠΑΛΑΝΟΣ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ († 1760) καὶ ὁ Παραμυθίας ἐπίσκοπος ΠΑΪΣΙΟΣ, ἀμφοτέρω ἐξ Ἰωαννίνων, οἵτινες ἐδίδαξαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν. Γνωστὸν τοῦ Παΐσιου σύγγραμμα εἶναι ἡ *Ἐπιτομὴ τῆς λογικῆς τοῦ Κορυδαλλεύως*.

Πολλῶ πλείονες εἶναι οἱ Ἕλληνες σοφοὶ οἱ κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους τὴν φιλοσοφίαν θεραπεύσαντες, ὧν οἱ πλεῖστοι περὶ τὰ ξένα φιλοσοφήματα ἠσχολήθησαν καὶ τούτων πολλὰ διὰ μεταφράσεων εἰσήγαγον καὶ ἐδίδαξαν ἐν Ἑλλάδι. Μνημονεύομεν τοὺς ἐπομένους.

ΜΕΘΟΔΙΟΝ ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΝ, τὸν ἐξ Ἰωαννίνων (ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τῆς 15^{ης} ἑκατοντ.), ὅστις εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Καρτεσιῦ καὶ τοῦ Μαλεμβραχίου τὰ φιλοσοφήματα. Ἐσπούδασεν ἐν Ἰταλίᾳ ὁ Ἀνθρακίτης, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν λογίων Ἑλλήνων, ἐδίδαξε δὲ τὴν φιλοσοφίαν ἐν Ἰωαννίνοις ὡς διάδοχος τοῦ Σουγδουρῆ καὶ ἐν Καστορίᾳ καὶ ἐν Σιατίστη τῆς Μακεδονίας, μετέφρασε δ', ὡς λέγεται, συγγράμματα τῶν εἰρημένων φιλοσόφων, ἀλλὰ κατηγορήθη ὡς διδάσκων φιλοσοφίαν ἀντιβαίνουσαν εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπηλλάγη μὲν αὐτός, τὸ δὲ δοκίμιον αὐτοῦ ἀπετεφρώθη κατ' ἀπόφασιν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας «ἐπὶ περιορισμῶ καὶ παραδειγματισμῶ τῶν φιλοσοφούντων»¹).

ΒΙΚΕΝΤΙΟΝ ΔΑΜΩΔΟΝ τὸν ἐκ Κεφαλληνίας (1679 - 1752), ὅστις ἐδίδαξε μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι νεώτερα φιλοσοφήματα ἔγραψε δ' *Ἐπιτομον λογικὴν κατ' Ἀριστοτέλην* (ἐν Βενετία, 1759), *Λογικὴν διεξοδικωτέραν, Ἠθικὴν καὶ Μεταφυσικὴν*²).

ΝΙΚΟΛΑΟΝ ΒΑΡΚΩΣΙΝ τὸν ἐξ Ἰωαννίνων († 1790), ὅστις ἐδίδαξεν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ εἶτα ἐν Κοζάνῃ καὶ ἐν Ἰασίῳ τοῦ Λειβνιτίου καὶ τοῦ Οὐολφίου τὴν φιλοσοφίαν, μετέφρασε δὲ τοῦ Baumeister³ τὴν *Λογικὴν* (ἐν Βιέννῃ, 1795) καὶ τὴν *Μεταφυσικὴν*.

ἸΩΑΝΝΗΝ ΚΟΝΤΟΝΗΝ τὸν Ζακύνθιον (1723 - 1761), οὗ συγγράμματα μνημονεύονται ἐν ἄλλοις τὰ ἐξῆς δύο: *Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν* καὶ *Philosophia Universa*.

ἸΩΑΝΝΗΝ ΤΖΑΝΝΕΤΟΝ, τὸν γράψαντα περὶ τῆς τοῦ παντός φύσεως κατὰ Ὁκέλου (ἐν Βιέννῃ, 1787).

ΔΑΜΙΑΝΟΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΝ τὸν Σινωπέα, ὅστις διήγαγε τὸν βίον ἐν Γερμανίᾳ καὶ

¹ Πρβλ. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΝ, ἐν *Πανδώρα*, 11, σ. 86. Ἔτι δὲ Ζαθίραν καὶ Σάθαν.

² Πρβλ. ΣΑΘΑΝ, αὐτόθι, σ. 469.

³ Φριδ. Χριστ. Baumeister (1709 - 1785), ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Λειβνιτίου καὶ τοῦ Οὐολφίου.

Ρωσία, ἐδημοσίευσε δὲ τὰ ἐξῆς συγγράμματα. *Meditationes academicae de cognitione humana* (ἐξεδόθη τῷ 1728)· *Tractatio methodica de libertate cogitandi, volendi, principio juris naturae, mundo et existentia Dei* (ἐξεδόθη τῷ 1728). *Defensio philosophiae Wolfianae* (ἐξεδόθη τῷ 1729)· *Parerga medica* (*Typis Academiae scientiarum Petropolitanae*, 1754).

ΑΝΤΩΝΙΟΝ ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΝ τὸν Κεφαλλῆνα (1713-1788), μαθητὴν τοῦ Δαμωδοῦ, ὅστις τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Οὐόλφριου ἐδίδαξεν ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ Ζακύνθῳ καὶ Λευκάδι, μετέφρασε δὲ τοῦ φιλοσόφου τούτου τὴν *Λογικὴν καὶ ἔγραψεν Ἐπιτομὴν μεταφυσικῆς εἰς μέρη τέσσαρα* (*ὄντολογία, κοσμολογία, φυσικὴν καὶ θεολογία*), ὡσαύτως κατὰ Οὐόλφριον, ἔτι δὲ περὶ *ψυχῆς καὶ Πραγματείας περὶ τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας*.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΝ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΝ τὸν ἐξ Ἰωαννίνων, ὅστις ἐδίδαξε τὴν φιλοσοφίαν ἐν Σέρραις καὶ ἐν Τυρνάβῳ καὶ ἐν Τρίκκῃ καὶ ἐν Ἰωαννίνοις, ἔγραψε δὲ *Ἠθικὴν φιλοσοφίαν* (ἐν Βιέννῃ, 1719) καὶ *Σύνοψιν γενικὴν τῆς λογικῆς ἕξεως*. Τὸν ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως ΣΤΕΦΑΝΟΝ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΝ (†1792), ὅστις ἔγραψε *Λύσεις φιλοσοφικῶν ἀποριῶν*· Τὸν ἐκ Χίτου ΑΝΤΩΝΙΟΝ ΚΟΡΩΝΑΙΟΝ, ὅστις μετέφρασε τὴν τοῦ Ἑρρίκου Κάμπε *Ψυχολογίαν χάριν τῶν παιδῶν* (ἐν Βιέννῃ, 1796)· Τὸν ἐξ Ἰωαννίνων ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΝ, ὅστις ἐδίδαξεν ἐν Ναούσῃ (1770) καὶ Κοζάνῃ (1779), συνέγραψε δὲ *Λογικὴν καὶ Κάτοπτρον φιλοσοφίας*. Τὸν ἐκ Μετσόδου ΤΡΥΦΩΝΑ, ὅστις ἐδίδαξεν ἐν Ἰωαννίνοις, ἔγραψε δὲ *περὶ ψυχῆς τῶν ζώων καὶ μετέφρασε τὴν Λογικὴν τοῦ Ἰταλοῦ Genovesi*¹. Τὸν ἐκ Μοσχόπολεως τῆς Ἠπείρου ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΠΑΜΠΕΡΙΝ, τὸν ἱατρὸν καὶ φιλόσοφον, ὅστις ἐν Βλαχίᾳ διαμείνας, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἡγεμόνος Νικολάου Μαυροκορδάτου, συνέγραψε *Λογικὴν*, ὡς λέγεται, ἔτι δὲ τὴν γνωστὴν *Ἐπιτετημένην ἀπαρίθμησην τῶν λογίων Γραικῶν*, ἣτις ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ τοῦ Φαβρικίου βιβλιοθήκῃ (Τόμ. 11, 1720). Τὸν ἐκ Μελενίκου τῆς Μακεδονίας ΜΑΝΑΣΗΝ ΗΛΙΑΔΗΝ (†1785), ὅστις ἐδίδαξε τὴν φιλοσοφίαν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Βουκουρεστίου καὶ ἔγραψεν *ὑπομνήματα εἰς τὰς δέκα κατηγορίας τοῦ Ἀριστοτέλους*. Τὸν ἐκ Καστορίας τῆς Μακεδονίας ΘΩΜΑΝ ΜΑΝΔΑΚΑΣΗΝ, τὸν ἱατρὸν καὶ φιλόσοφον, ὅστις ἐσχολάρχησεν ἐν Καστορίᾳ (1767-1770), ἔγραψε δὲ *περὶ τῶν ἀοράτων διὰ τῶν ὄρατῶν ἐννοουμένων πραγμάτων καὶ περὶ τῶν ἀύλων εἰς αἴσθησιν πιπτόντων καὶ γνωσκομένων* (ἐν Λιψία, 1760).

Ἄλλ' ὁ μέγιστος τῆς φιλοσοφίας ἱεροφάντης ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὑπῆρξεν ὁ περικλεῆς ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΒΟΥΓΑΡΙΣ (1716-1806), ὁ πολυμαθέστατος καὶ πολυγραφώτατος τῶν τότε Ἑλλήνων, ὁ φιλόσοφος καὶ θεολόγος καὶ φιλόλογος,

¹ Ἀντώνιος Genovesi (1712-1769), καθηγητὴς τοῦ ἐν Νεαπόλει Πανεπιστημίου, ὁπαδὸς τοῦ Οὐόλφριου. Οἱ Ἑλλήνες μεταγράφουσι αὐτὸν *Γενουήσιον*.

δοσις εὐδοκιμώτατα μὲν ἐδίδαξεν ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐν Κοζάνῃ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν τῇ τότε συσταθείσῃ Ἀθωνιάδι Ἀκαδημίᾳ τοῦ Λειβνιτίου καὶ τοῦ Οὐολφίου καὶ τοῦ Λοκκίου τὴν φιλοσοφίαν, πλείστους δ' ἀπέδειξε μαθητὰς καὶ ἔσπειρεν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα πολλὰ δὲ μετέφρασε καὶ πολλὰ συνέγραψε φιλοσοφικὰ συγγράμματα, ἐγένετο δὲ καὶ ἐταῖρος τῆς ἐν Πετροπόλει αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας· *Γραβεζάνδου*¹ *Εἰσαγωγή εἰς τὴν φιλοσοφίαν* (ἐν Μόσχᾳ, 1805)· *Γενουηνησίον Στοιχεῖα μεταφυσικῆς* (ἐν Βιέννῃ 1806)· *Λογικὴ ἐκ παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων συνεραισθεῖσα* (ἐν Λιψία, 1766)· *Περὶ τοῦ συστήματος τοῦ παντός* (ἐν Βιέννῃ, 1805)· *Στοιχεῖα μεταφυσικῆς* (ἐν Βενετία, 1805)· *Τὰ ἀρέσκοντα τοῖς φιλοσόφοις* (ἐν Βιέννῃ, 1805)· ταῦτα εἶναι τὰ ἀξιολογώτατα τῶν τοῦ Εὐγενίου φιλοσοφικῶν πονημάτων.

Ἰσοστάσιος δὲ πρὸς τὸν Εὐγένιον εἰς λόγον ἐπιστήμης ἐγένετο ὁ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ (1736-1800), ὅστις δίκαιον εἶναι νὰ καταλεχθῇ εἰς τοὺς φιλοσοφήσαντας κατὰ τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος χρόνους. Καὶ ἂν μὴ εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Θεοτόκης κατέλιπε χειρόγραφον *Μεταφυσικὴν*, ὡς παραδίδεται², τὰ πολυάριθμα συγγράμματα, ἅτινα ἐξέδωκε πρὸς διαφώτισιν τοῦ Γένους, εἶναι μεστὰ φιλοσοφικῶν διδαγμάτων.

Νεώτερα φιλοσοφήματα ἐδίδαξαν κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐν Ἑλλάδι ὁ Νικόλαος Ζερζούλης καὶ οἱ πολλοὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Βουλγάρεως, ὧν γνωστότεροι εἶναι ὁ Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης, ὁ Κωνσταντῖνος Καραϊωάννης, Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ, ὁ Χριστόδουλος Εὐσταθίου, Ἀθανάσιος ὁ Πάριος, ὁ Σέργιος Μακράτος.

Ὁ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΕΡΖΟΥΛΗΣ, ἐκ Μετσόβου († 1773), ἐδίδαξε τοῦ Λειβνιτίου καὶ τοῦ Οὐολφίου τὴν φιλοσοφίαν κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Ἀκαδημίᾳ ὡς διάδοχος Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, ἔπειτα δ' ἐν ταῖς Ἀκαδημίαις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Ἰασίου, μετέφρασε δὲ καὶ τοῦ Baumeister συγγράμματα φιλοσοφικά.

Ὁ ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΚΑΥΣΟΚΑΛΥΒΙΤΗΣ, ἐκ Πατρῶν (1702-1780), ἐδίδαξεν ἐν Ἀθῶν καὶ ἐν Χίῳ καὶ ἐν Βλαχία, συνέγραψε δὲ *Σχόλια εἰς τὰ ἠθικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους* καὶ ἴδιον φιλοσοφικὸν σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον *Φιλόσοφος ἢ θεϊστής*³.

Ὁ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΪΩΑΝΝΗΣ, ἐκ Τρίκκης τῆς Θεσσαλίας, ἔγραψε *Σύνοψιν λογικῆς*⁴.

ΙΩΣΗΠΟΣ Ο ΜΟΙΣΙΟΔΑΞ, ἐκ Τσερναβόδας, ἐδίδαξεν ἐν Ἰασίῳ, μετέφρασε δ' ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ Ἡθικὴν φιλοσοφίαν (ἐν Βενετία, 1761, ἐν 2 τόμοις) καὶ συνέγραψε *Λογικὴν*.

¹ Γουλ. Ἰακ. Gravesande (1688-1742), καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας ἐν Λέϋδεν τῆς Ὁλλανδίας, ἦτο ὁπαδὸς τοῦ Locke.

² Ὑπὸ τοῦ Ζαβίρα.

³ Πρὸς τὸ ΣΑΘΑΝ, ἐν τῷ εἰρ. βιβλίῳ, σ. 512.

⁴ Κατὰ Ζαβίραν.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΕΓΣΤΑΘΙΟΥ ὁ Ἀκαρνάν (1733-1793) πρῶτος ἐπειράθη νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν πανθεΐζουσαν φιλοσοφίαν τοῦ Σπινόζα, κατηγορήθη δ' ἐπὶ ἀθεΐα καὶ ἀφωρίσθη ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἀπέθανεν ἐν Λιψία¹. Ὑπάρχουσι τούτου δύο ἐκδεδομένα συγγράμματα. *Περὶ φιλοσόφου, φιλοσοφίας, μεταφυσικῶν καὶ θεῶν ἀρχῶν* (ἐν Βιέννῃ, 1876) καὶ *Ἀπάντησις ἀνωνύμου πρὸς τοὺς αὐτοῦ ἄφρονας κατηγοροῦς* (ἐν Λιψία, 1793).

ἈΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΠΑΡΙΟΣ († 1813) ἐδίδαξεν ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Ἀκαδημία καὶ ἐν Χίῳ, μετέφρασε δὲ τοῦ Genovesi τὴν *Μεταφυσικὴν* (ἐν Βενετία, 1802), ὑπὸ δὲ τὸ ψευδώνυμον Ναθαναήλ Νεοκαισαρεὺς ἔγραψε τὴν γνωστὴν *Ἀντιφώνησιν πρὸς τὸν παραλόγον ζῆλον τῶν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἐρχομένων φιλοσόφων* (ἐν Τεργέστη, 1807), ἐν ἣ ἐσπούδασε νὰ δείξῃ ὅτι δὲν εἶναι πάντοτε ἀκίνδυνα τὰ διδάγματα τὰ ἐκ τῆς Ἑσπερίας εἰσαγόμενα εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ δὲ ΣΕΡΓΙΟΣ ΜΑΚΡΑΙΟΣ, ἐξ Ἀγράφων († 1810) ἐδίδαξε μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔγραψε δὲ τὸ πολυθρύλητον *Τρόπαιον τῆς ἑλλαδικῆς πανοπλίας κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κοπερνίκου* (ἐν Βιέννῃ, 1799), δι' οὗ ὁ ἄγαν ζηλωτὴς πρὸς τὰ τοῦ Κοπερνίκου διδάγματα ἐπεξερχόμενος ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀνατρέψῃ διδασκαλίαν ὀρθήν, ἣν ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς πρώτη καὶ δι' ἄλλων καὶ μάλιστα διὰ τοῦ μεγάλου Ἀριστάρχου τοῦ Σαμίου εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἐπιστήμην.

Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ τότε περὶ τὴν φιλοσοφίαν διατριψάντων γνωριμώτατος εἶναι ὁ ΑΓΑΘΙΟΣ ΛΙΤΙΝΟΣ, ἐκ Ζακύνθου († 1805), ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου διδάξας καὶ μεταφράσας εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κατ' ἐπιτομὴν τοῦ Ἀγγλοῦ φιλοσόφου Locke τὸ σύγγραμμα *An Essay concerning human Understanding* (ἐν Βενετία, 1796)².

Τελευταίους καταλέγομεν ἐνταῦθα τοὺς τὴν χρυσοῦν ἀνατολήν τῆς ἀναστάσεως τοῦ ἔθνους ἐπιδόντας καὶ τὴν ἐπανακάμψασαν ἐλευθερίαν χαιρετίσαντας ἀοιδίμους διδασκάλους τοῦ Γένους, ὧν πολλοὶ καὶ εἰς τὴν πρώτην σύνταξιν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς πολιτείας ἐναμίλλως μετέσχον καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐδίδαξαν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι. Τοιοῦτοι δὲ εἶναι :

ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ (1762-1824), ὁ σοφὸς τῆς φυσικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας διδασκαλός, ὅστις ἐδίδαξεν ἐν Κυθωνίαις, ὅπου τῇ εἰσηγήσει αὐτοῦ ἰδρῦθη ἀνωτέρα Ἀκαδημία, ἔπειτα δὲ καὶ ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ἐν Ἰασιῳ καὶ ἐν Σμύρνῃ, κατηγο-

¹ Ἐπλασεν ὁ ἀθεώτατος λέγεται ἐν τῷ Ἀναθέματι, «μῖαν οὐσίαν ἄπειρον τοῦ παντός, δανεισθεὶς τὸ ἄπειρον τοῦτο ἀπὸ τὸν παλαιὸν Ἀναξίμανδρον τὸν Μιλήσιον καὶ ἀπὸ τὸν νεώτερον Σπινόζαν, ὅστις φρονεῖ μῖαν ἄπειρον οὐσίαν μὲ ἔκτασιν ὕλης πεπρωκισμένην καὶ ἕνα συνάπειρον νοῦν» (Πρβλ. Ἐξοστρακισμὸν τοῦ ἀσεβοῦς Χριστοδοῦλου, ἐν Βούδα, 1800, σ. 22).

² Ἡ μετάφρασις ἐξεδόθη ἀνωνύμως.

ρήθη δ' ἐπὶ ἀθεΐα ὡς παραδεχόμενος αἰθέριόν τινα οὐσίαν πανταχθίνητον, πανταχοῦ χωροῦσαν, ἐξ ἧς πᾶσα γένεσις καὶ ἀπογένεσις καὶ αἴσθησις καὶ ζωὴ καὶ κίνησις¹. Τοῦ Βενιαμὶν ἐξεδόθη ἡ *Μεταφυσικὴ* (ἐν Βιέννῃ, 1820), ἣ δὲ *Φυσικὴ* ὑπάρχει ἀνέκδοτος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μυτιλήνης.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΥΜΑΣ ὁ Λαρισαῖος (1777 - 1836), ὅστις μετὰ πολλοῦ κλέους ἄλλα τε μαθήματα καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐδίδαξεν ἐν Σμύρνῃ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔγραψε δὲ *Σύνταγμα φιλοσοφίας*, ἐν ᾧ ἀκολουθεῖ πρὸ πάντων τῷ Γερμανῷ φιλοσόφῳ Krug, μαθητῇ τοῦ Καντίου², μετέφρασε δὲ τὴν τοῦ Tennemann *Ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας* καὶ σφόδρα ἐτιμήθη ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἀλλοδαπῶν. Ὁ Κούμας ἐγένετο διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λιψίας τιμῆς ἕνεκα καὶ μέλος τῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ Μονάχου.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΣ ἐκ Μηλεῶν (1755 - 1844), ὅστις πολλαχοῦ ἐδίδαξε καὶ μετέφρασε τοῦ Ἰταλοῦ Φραγκίσκου Σοαβίου φιλοσοφικὰ συγγράμματα ἧτοι *Στοιχεῖα λογικῆς, μεταφυσικῆς καὶ ἠθικῆς* (ἐν Βενετίᾳ, 1804, τόμοι 4 2α ἔκδ. 1818).

ΔΑΝΙΗΛ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ, ὡσαύτως ἐκ Μηλεῶν, σύγχρονος τοῦ Κωνσταντᾶ, ὅστις μετέφρασε τὴν *Λογικὴν* τοῦ Γαλάτου Condillac (ἐν Βιέννῃ, 1801).

Ὁ ἐξ Ἰωαννίνων ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΨΑΛΙΔΑΣ (1760 - 1829), ὅστις ἐδίδαξε τὴν φιλοσοφίαν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ ἔγραψε φιλοσοφικὰ συγγράμματα³.

Ὁ ἐξ Ἠπειροῦ ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΔΟΥΚΑΣ (1760 - 1845), ὁ πολυμαθέστατος καὶ πολυγραφώτατος, ὅστις μετὰ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐδίδαξε καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐν Ἰασίῳ καὶ Αἰγίνῃ, ἔγραψε δὲ *Σύνοψιν λογικῆς, ἠθικῆς, μεταφυσικῆς καὶ ρητορικῆς* (ἐν Αἰγίνῃ, 1834).

Ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΑΛΥΚΗΣ (1785 - 1827), ὁ ἐξελληνίσας τοῦ Ρουσσῶ τὸ *Contrat social* (*Περὶ τῆς κοινωνικῆς συνθήκης κτλ.*, ἐν Παρισίοις, 1828).

Ὁ περιώνυμος ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ (1786 - 1857), ὁ τοῦ Φραγκίσκου Σοαβίου μεταφράσας τὴν *Ἠθικὴν* (ἐν Μόσχᾳ, 1819· 2α ἔκδ. 1853).

Ὁ πολὺς ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ (1748 - 1833), ὅστις καὶ ἐν ἄλλοις συγγράμμασιν ἐλέγχει ἑαυτὸν ἀληθῆ φιλόσοφον καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ ἱπποκρατείου *Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων* (ἐν Παρισίοις, 1800) καὶ ἐν τῇ μεταφράσει τῆς συγγρα-

¹ ΓΕΛΕΩΝ, *Ἐκκλ. Ἀλήθεια*, 8, 1888, σ. 293. Μ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ. *Νέα Ἡμέρα Τεργέστης*, 1904, ἀριθ. 1555.

² Γουλ. Traug. Krug (1770 - 1842), καθηγητῆς ἐν Καινεξδέργῃ.

³ Ἀληθῆς *Εὐδαιμονία*, (ἐν Βιέννῃ, 1791, ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ). — Καλοκινήματα ἧτοι: Ἐγχειρίδιον κατὰ φθόνου καὶ κατὰ τῆς Λογικῆς Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρωος (ἐν Βιέννῃ, 1795). Ἀνέκδοτα: *Λογικὴ, Μεταφυσικὴ καὶ Ἠθικὴ καὶ Στοιχεῖα φιλοσοφίας* (κατὰ Χ. Φιλητᾶν· πρβλ. *Ἐστία*, 7, 1879, σ. 148).

φῆς τοῦ Βεκκαρίου Trattato dei delitti e delle pene (ἐν Παρισίοις, 2α ἔκδ. 1203) καὶ ἐν τῷ Ὑπομνήματι περὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἑλλάδι (ἐν Παρισίοις, 1803) καὶ ἐν τῇ διατριβῇ *Νόμω καλὸν νόμω κακὸν* (ἐν Λιψία, 1829· ψευδώνυμον: Στέφανος Πανταζῆς).

Ὁ κλεινὸς τῆς βραχμανικῆς φιλοσοφίας ἱεροφάντης ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΑΛΑΝΟΣ ὁ Ἀθηναῖος (1760-1833)¹.

Ὁ ἐκ Τυρνάβου τῆς Θεσσαλίας ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΔΟΥΓΚΑΣ († 1830), ὁ μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος, ὅστις πρῶτος ἐδίδαξεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἰασίῳ τοῦ Σελιγίου τὴν φιλοσοφίαν.

Ὁ περιθρύλητος ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΚΑΪΡΗΣ (1784-1853), ὁ ἐν Κυθωνίαις καὶ ἐν Σμύρῃ καὶ ἐν Ἀνδρῳ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ πατρίδι διδάξας τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἰδρύσας τὴν θεοσέβειαν².

Τέλος ὁ ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΒΑΜΒΑΣ (1770-1855), ὁ πολυμαθὴς θεολόγος καὶ φιλόσοφος, ὁ τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν κλεῖσας καὶ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, ἐν ᾧ ἐδίδαξεν εὐθύς ἀπὸ τῆς συστάσεώς του³, καὶ εἴ τις ἄλλος.

Καὶ μὴ εἴπη τις ὅτι, ὅσοι τῶν Ἑλλήνων περὶ τὴν φιλοσοφίαν διέτριψαν κατὰ τοὺς εἰρημένους χρόνους, δὲν ἔχουσι νὰ ἐπιδείξωσιν ἴδια φιλοσοφικὰ συστήματα, οἷα παρήγαγε πάλαι ἡ Ἑλλάς καὶ οἱ ἐπὶ τὰ ἔχνη τῶν Ἑλλήνων ἀκολουθήσαντες καὶ διὰ πολυχρονίου μελέτης καὶ δι' ἐλευθέρας ἐρεύνης τὴν φιλοσοφίαν περαιτέρω διαμορφώσαντες νεώτεροι λαοί. Διότι εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι καὶ οἱ παρὰ τοῖς ἄλλοις φιλοσοφῆσαντες δὲν ἐδημιούργησαν πάντες νέας περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου θεωρίας. Ἐπειτα δὲν εἶναι πολλοῦ ἄξιοι οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος Ἑλληγες ὅτι καὶ ἐκ τοῦ προγονικοῦ θησαυροῦ ἀντλοῦντες μέχρι τῆς ἀναστάσεως τοῦ ἔθνους ἄσβεστον διέτηρησαν τῆς φιλοσοφίας τὸν πυρσὸν καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων τὰ φιλοσοφήματα καθ' ὅσον ἠδύναντο, μετελαμπάδευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα; Ἀλλὰ καὶ τίς θὰ ἠδύνατο μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπη ὅτι οὐδεὶς τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν φιλοσοφῆσάντων Ἑλλήνων ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τι ἴδιον; Τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ λύσῃ ἀπηκριβωμένη ἔρευνα, οἷα δὲν ἐγένετο ἀτυχῶς μέχρι τοῦδε ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ⁴. Τὴν δ' ἔρευναν ταύτην

¹ Ἔργα τοῦ Γαλανοῦ ἐξεδόθησαν ὑπὸ Κ. Γ. Κοζάκη Τυπᾶλδου (Ἀθήναι, 1845-53, τόμοι 7).

² Τῶν συγγραμμάτων τοῦ ΚΑΪΡΗ γνωριμώτατα εἶναι: Γνωστικὴ (ἐν Ἀθήναις, 1846). — Στοιχεῖα φιλοσοφίας (ἐν Ἀθήναις, 1851). — Ἐπιτομὴ τῆς θεοσεβικῆς διδασκαλίας καὶ ἠθικῆς (ἐν Λονδίνῳ, 1852). — Θεοσεβῶν εὐχαὶ καὶ ἱερὰ ἄσματα (ἐν Λονδίνῳ, 1852).

³ Συγγράμματα φιλοσοφικὰ τοῦ ΒΑΜΒΑ: Στοιχεῖα φιλοσοφικῆς ἠθικῆς (Βενετία, 1818· 2α ἔκδ. ἐν Ἀθήναις, 1845). Στοιχεῖα φιλοσοφίας (ἐν Ἀθήναις 1838· 2α ἔκδ. 1856· κατὰ Thurot, Dugald, Stewart καὶ Melchiorre Gioja). Ἐγχειρίδιον ἠθικῆς (ἐν Ἀθήναις, 1853).

⁴ Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἀναγραφέντι ἡμετέρῳ ὑπομνήματι, ὅπερ ἐγράφη κατὰ παράκλησιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Oesterreich, ἵνα περιληφθῇ ἐν τῷ Ε' τόμῳ τῆς ἱστορίας τοῦ UEBERWEG, ἐν ᾧ ὁ λόγος

τινες ὀφείλουσι πρῶτοι νὰ ἐπιχειρήσωσι; Τίνες ἄλλοι πλὴν ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες καὶ συμφέρον ἐθνικὸν ἔχομεν νὰ ἐξετάσωμεν πάντα τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν βίου τὰ προΐοντα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, καὶ κατατάξωμεν κατ' ἀξίαν ἕκαστα ἐν τῷ πανθέῳ τῆς ἐλληνικῆς ἐπιστήμης, νὰ πείσωμεν δὲ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ περιλάβωσι τὰ ἀξιολογώτατα ἐκ τούτων ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ τῶν ἐπιστημῶν; Καὶ εἶναι εἰς ἔργον τοιοῦτον ὁ παρῶν καιρὸς καταλληλότατος. Ἐὰν ἄλλοι λαοὶ τανῦν ἐναμίλλως ἐν ἰδίαις ἑορταῖς ἀναδεικνύουσι τοὺς ἄνδρας, οἵτινες προήγαγον παρ' αὐτοῖς τὸν βίον, δὲν ἔχομεν ἡμεῖς καθήκον, ἐπικειμένης μάλιστα τῆς ἑορτῆς τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας, νὰ τιμῆσωμεν τοὺς ἥρωας, ὅσοι κατὰ δύναμιν ἀθλήσαντες συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀναδημιουργίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ; Ἴδου τὸ μέγα ἔργον, εἰς ὃ ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς. Καὶ θέλομεν νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι διὰ βραβείων ὑπὸ φιλομούσων καὶ φιλογενῶν τέκνων τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διὰ τῆς Ἀκαδημίας ἰδρυομένων καὶ ὁ ἄλλος ἡμῶν βίος, ὁ μετὰ τὴν ἄλωσιν, θὰ μελετηθῇ προσηκόντως καὶ ἡ νεωτέρα ἐλληνικὴ φιλοσοφία· καὶ ὄχι μόνον ὁ Κωττούσιος καὶ Θεόφιλος ὁ Κορυδαλλεὺς καὶ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις καὶ ὁ Κούμας θὰ ἀνακληθῶσιν ἐκ τῆς λήθης, ἀλλὰ καὶ ὅσοι μετὰ τὴν ἐθνικὴν παλιγγενεσίαν ἐμυσταγώγησαν τοὺς Ἑλληνας εἰς τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς φιλοσοφίας.

Τὴν Ἑλλάδα οὐδέποτε ἐπέλιπον οἱ τὰς εὐγενεῖς στεφανηφορίας ζηλοῦντες μεγάλων μοι εὐεργεταί τοῦ Ἔθνους, ὧν τὰ μέτωπα ἀειθαλῆς θὰ κοσμῆ τῆς ἀθανασίας ἡ δάφνη, τὰ δὲ ὀνόματα θὰ ζῶσιν ἐν τῇ συνεδήσει τῶν Ἑλλήνων, ἐφ' ὅσον ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης θὰ τιμᾶται καὶ θὰ γεραίρηται ἡ ἀρετή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Τὰ μέχρι τοῦδε περὶ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν φιλοσοφιστῶν Ἑλλήνων γραφέντα εἶναι μᾶλλον βιογραφικὰ καὶ γραμματολογικὰ σημειώματα, ὀλίγα δὲ τούτων ἄπτονται τῆς διδασκαλίας αὐτῶν. Ἀναγράφωμεν τὰ ἑξῆς:

1. CAROLI PATINI, Lyceum Patavinum, Patavii, 1682.
2. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΜΟΣΧΟΠΟΛΙΤΟΥ, Ἐπιτετημένη ἀπαρίθμησις τῶν λογίων Γραικῶν, Fabricii Bibl. gr., 11, 1721, σ. 521 κέξ.
3. NICOLAI COMNENI PAPADOPOLI, Historia gymnasii Patavini, Venetiis, 1726, τόμοι 2.
4. HODII, De Graecis illustribus linguae graecae litterarumque humaniorum instauratoribus, Londini, 1742.

περὶ τῆς ἔξω τῆς Γερμανίας φιλοσοφίας κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, παρέσχομεν βραχυτάτην περίληψιν τῆς φιλοσοφικῆς δράσεως τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ἀτυχῶς ὅμως καὶ ἡ περίληψις αὕτη περιωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἐκδότου, προσάλλοντος τὴν οικονομικὴν δυσχέρειαν τὴν νῦν ἐν Γερμανίᾳ κρατοῦσαν, εἰς τὸ ἡμῖς σχεδόν, ὅπως καὶ τὰ ὑπομνήματα τῶν ἄλλων συνεργατῶν.

5. CHRISTIANI ROERNERI, De doctis hominibus Graecis, litterarum graecarum in Italia instauratoribus liber, Lipsiae, 1750.
6. JAC, FACCIOLATI, Fasti gymnasii Patavini, Patavii, 1757.
7. *Bibliographie universelle*, 1854 κέξ.
8. *Nouvelle Bibliographie générale*, 1855 κέξ.
9. ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ, Λογική, ἐν Λιψία, 1766, σ. 40 κέξ.
10. ΚΩΝΣΤ. ΚΟΥΜΑ, Σύνοψις ιστορίας τῆς φιλοσοφίας τοῦ Τεννεμάννου, ἐν Βιέννη, 1818, σ. 289 κέξ.
11. ΚΩΝΣΤ. ΚΟΥΜΑ, Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἐν Βιέννη, 12, 1832, σ. 258 κέξ. - 554 κέξ.
12. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΒΡΕΤΟΥ, Νεοελληνική φιλολογία, ἐν Ἀθήναις, 1, 1854, 2, 1857.
13. ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων κτλ., ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1867.
14. ΚΩΝΣΤ. ΣΑΘΑ, Νεοελληνική φιλολογία, ἐν Ἀθήναις, 1868.
15. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΟΥΔΑ, Βίοι παράλληλοι, 1869 κέξ.
16. ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Προσθήκαι καὶ διορθώσεις εἰς νεοελληνικὴν φιλολογίαν Κωνσταντίνου Σάθα, ἐν Λιψία, 1871.
17. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΑΒΙΡΑ, Νέα Ἑλλάς, ἐν Ἀθήναις, 1872.
18. ΝΙΚ. ΚΟΤΖΙΑ, Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, ἐν Ἀθήναις, 5, 1878, σ. 495 κέξ.
19. G. CHASSIOTIS, L'instruction publique chez les Grecs depuis la prise de Constantinople par les Turcs jusqu'à nos jours, Paris, 1881.
20. ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΔΕΩΝ, Χρονικά Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1883.
21. ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΔΕΩΝ, Ἐκκλησία καὶ ἐπιστήμη ἐν Ἑκκλησιαίς Ἀληθεία, 8, ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1888.
22. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ, Ἀδαμάντιος Κοραῆς, ἐν Τεργέστη, 1, 1889, σ. 1-88.
23. E. LEGRAND, Bibliographie hellénique, Paris, 1885 κέξ. — LOUIS PETIT et HUBER PERNOT, XVIIIe siècle, Paris, 1, 1918.—2, 1928.
24. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1, 1920.
25. Δ. ΠΑΣΧΑΛΗ, Θεόφιλος Καΐρης, ἐν Ἀθήναις, 1928.

Ἡ ἀναγραφή τῆς κατὰ μέρος βιβλιογραφίας δὲν ἀνήκει εἰς τὸ βραχυτάτον τοῦτο διάγραμμα.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ. — Περὶ τοῦ μαγγάνου, ὑπὸ κ. Α. Κεραμοπούλλου.*

Ἡ λέξις *μάγγανον* ἔχει γενικῶς δύο σημασίας διαφορωτάτας ἀλλήλων κατὰ τὸ φαινόμενον τοῦλάχιστον. Σημαίνει 1) πᾶν μέσον πρὸς μαγείαν, γοητείαν, μαγανείαν καὶ 2) διάφορα ἐργαλεῖα ἢ μηχανήματα, ἅτινα ἐν δλω ἢ ἐν μέρει θλίβουσι πιέζουσι, συνέχουσιν ἰσχυρῶς κττ.

Ἡ πρώτη σημασία εἶναι ἡ ἀρχικὴ καὶ ἐπομένως παλαιότερα τῆς δευτέρας. Ἡ λέξις γίνεται ἐκ τῆς ῥίζης *μαγ*, ἐξ ἧς γίνεται καὶ ἡ λέξις *μάγ-ος* (μα-ν-γ-ανον

* Ἀνεκρινώθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 28 Φεβρουαρίου.